

**TEMATSKI CIKLUS
KRALJ LADISLAV I. (SVETI)
I NJEGOVO DOBA**

UVODNIK

Mađarski institut u Zagrebu u suradnji sa Zavodom za povijesne i društvene znanosti HAZU 27. lipnja 2017., na blagdan kralja Ladislava Svetoga organizirao je znanstveni skup na kojem su sudjelovali istaknuti mađarski i hrvatski medievisti. Mađarska vlada je godinu 2017. proglasila jubilarom godinom svetoga Ladislava, a u travnju te godine u Mađarskom institutu u Zagrebu je izložba o kralju Ladislavu i njegovu razdoblju bila otvorena u nazočnosti Kolinde Grabar Kitarović, predsjednice Republike Hrvatske i Jánosa Ádera, predsjednika Mađarske. Izvrсна višedesetljetna suradnja između mađarskih i hrvatskih povjesničara, a poglavito medievista sama po sebi je razlogom da se o tom ugarskom vladaru koji je igrao ključnu ulogu u nastanku osamstoljetne ugarsko-hrvatske državne zajednice raspravlja u Zagrebu na najvišoj znanstvenoj razini. Mađarski i hrvatski povjesničari u prošlosti, poglavito prije 1918., prije raspada ugarsko-hrvatske državne zajednice, vodili su oštre rasprave o toj temi. Danas se tom pitanju prilazi mirno, staloženo, u skladu s našim novim pogledima na srednji vijek.

U 19. stoljeću, naime, hrvatska historiografija je dolazak tuđe dinastije na hrvatsko prijestolje i nastanak zajedničke države s Mađarima smatrala nacionalnom tragedijom – danas se takva tvrdnja čini pretjeranom. Promatrajući iz povijesne perspektive, akcija kralja Ladislava za stjecanje hrvatskoga prijestolja, koja se za dinastiju Arpadovića završava uspješno krunidbom Kolomana 1102., svakako se može nazvati prekretnicom hrvatske povijesti. Međutim, daljnji opstanak hrvatske državnosti bio je zajamčen unutar okvira Ugarskoga Kraljevstva i premda je doista s vremena na vrijeme jača (ugarska) strana provodila svoju volju nauštrb slabijega hrvatskoga partnera, prije možemo govoriti o osamstoljetnoj suradnji koja je uglavnom služila interesima objiju strana, negoli o ugarskoj represiji tijekom toga vremena.

Smjena dinastije, dakle, nije značila prestanak državnosti za Hrvatsku. Premda *Pacta Conventa*, (navodni ugovor Kolomana i hrvatskoga plemstva), koju su često spominjali hrvatski političari 19. stoljeća, kao što smo vidjeli potječe iz 14. stoljeća, svakako je činjenica da je Hrvatsko Kraljevstvo očuvalo svoju teritorijalnu posebnost i upravnu autonomiju tijekom cijeloga srednjega vijeka. Tu široku autonomiju simbolizirala je ličnost bana, kraljeva zamjenika, a nakon razvitka i jačanja staleža i Hrvatski sabor je potvrdio državnu posebnost Hrvatske. Hrvatski se ban kasnije smatrao dužnosnikom trećega ranga na ljestvici Ugarskoga Kraljevstva, bio je član Kraljevskoga vijeća, u kojem je mogao zastupati hrvatske interese, premda bi ban na koncu, kada je kraljevska vlast bila čvrsta, bio tek predstavnik vladareve volje na hrvatskom tlu. Obostranoj zainteresiranosti za opstanak ugarsko-hrvatske državne zajednice su osim borbe protiv zajedničkih neprijatelja i zajedničkoga

interesa ugarskoga i hrvatskoga plemstva za očuvanjem državne zasebnosti unutar Habsburškoga Carstva pridonijeli i gospodarski i crkveno-vjerski i kulturni čimbenici.

Čovjek srednjega vijeka nije shvaćao gubitak neovisnosti, smjenu dinastije (dolazak strane vladarske kuće na vlast) tako kako su to shvaćali pripadnici razdoblja nacionalno-državnih nastojanja u 19. stoljeću. Hrvatski velikaši sporazumjeli su se s novom vladarskom kućom, zadržali svoje zemljišne posjede i položaj, a na sudbinu ostalih društvenih slojeva smjena dinastije nije mnogo utjecala. Čak ni onda kada je hrvatsko-ugarska državna zajednica u kasnijim razdobljima često djelovala kao stvarna ili realna, a ne kao personalna unija.

Stoga smatram da ni mađarska historiografija 19. stoljeća nije bila u pravu kada je kod Ladislavovih i Kolomanovih akcija stupanja na hrvatsko prijestolje naglašavala osvajanje (što se nažalost ponekad i danas pojavljuje na razini udžbenika ili djela namijenjenih široj čitateljskoj publici), jer život državne zajednice koja se dokazala trajnom osamsto godina nije utemeljilo oružje, već Kolomanova politika (i politika njegovih nasljednika) zasnovana na mudrim kompromisima. Iako se u mađarskoj historiografiji 19. stoljeća naglašavala teorija osvajanja, najistaknutiji mađarski političar druge polovine 19. stoljeća Ferenc Deák već je 1861. tvrdio da temelje mađarsko-hrvatskoga suživota ne čini osvajanje. Ugarski su kraljevi ostavili posjede hrvatskih velikaša i nisu se pretjerano miješali u njihova unutarnja posla; to je bio, a ne oružana moć, zalog daljnjega opstanka državne zajednice – na hrvatskom se tlu nije ni zadržavala dulje vrijeme veća ugarska vojna sila, jer za tim jednostavno nije bilo potrebe. Od vremena Kolomana do mohačkoga poraza ugarska vojska je išla u Hrvatsku samo kada se trebalo sukobiti s vanjskim neprijateljem (Bizantinci, Mleci, susjedne balkanske države te Turci). Pripadnici vladarske kuće i Arpadovića i Anžuvina osvojili su, no ubrzo i izgubili, čak više susjednih zemalja (spomen na posjedovanje istih sačuvan je tek u titulaturi ugarskoga kralja) i uopće nije slučajno da je jedino i isključivo Hrvatska ostala trajnim dijelom Ugarske krune. Dakle, ugarsko-hrvatska državna zajednica je mogla nastati putem politike širenja vlasti jedne vladarske dinastije na susjednu državu, ali nije toliko važan nastanak te državne zajednice, nego njezin opstanak. A suživot Hrvata i Mađara od kraja 11. stoljeća do 1918. ne bi se mogao održati da za održavanje državne zajednice nisu postojali zajednički interesi. Višestoljetni suživot je, pak, donio izvanredne i trajne rezultate na području kulture i umjetnosti. Bilanca suživota, dakle, ako gledamo cijelo razdoblje, ima više pozitivnih nego negativnih odlika, a uistinu dobrosusjedski odnosi samostalne Republike Hrvatske i Mađarske posljednjih trideset godina omogućuju i intenzivnu znanstvenu i kulturnu suradnju. Ta suradnja, pak, predstavlja važan prinos boljem razumijevanju naše zajedničke prošlosti, pa tako i razdoblja kralja Ladislava Svetoga.

Dinko Šokčević

Ravnatelj Mađarskoga instituta u Zagrebu 2014. – 2017.